

relser for de enkelte embeders omfang. Det er interessant at se, hvor dommerne hentes fra. Langt de fleste landsdommere ved Østre landsret kommer fra Københavns byret, og kun undtagelsesvis kommer de andetsteds fra (f. eks. Alexandria! eller Færøerne). Dommerne i Københavns byret er overvejende hentet i justitsministeriet (63 %). Ser man på de sjællandske byers dommeres fortid bliver man hurtigt klar over, at Jylland for jurister er at betragte som et onde, der skal overståes hurtigst muligt: Korsør foretrækkes for Ribe, Næstved for Skive, Vordingborg for Viborg og så fremdeles. Det er absolut en undtagelse, når nogen søger et embede, der ligger længere væk fra København, end det han havde i forvejen. Dette er måske kun en pudsighed (som dog bør give udflytningsplanlæggere noget at tænke på), men det viser, at embedsetater altså også kan bruges til analyser af embedsmænds forflyttelser. Et godt stykke værktøj vil hurtigt finde flere anvendelsesmuligheder.

P.S. Efter at ovenstående er skrevet, udkom: Anklagemyndighed og politi på Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm 1919-72, 1972.

Hans H. Worsøe

Kirkebogsregistraturer

LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND M.M. FORELØBIGE ARKIVREGISTRATURER: KIRKEBØGER. *Bornholm, 1968. 8 kr. Lolland-Falster, 1969. Udsolgt. Helsingør stift 1971. 20 kr. Gl. Roskilde amt, 1972. 20 kr. Holbæk amt, 1972. 20 kr. Sorø amt 1972. 20 kr. Præstø amt, 1973. 23 kr.*

Der gøres på landsarkivet for Sjælland, som på de øvrige arkiver, et støt arbejde for på bedst mulig måde at åbne samlingerne for publikum. På landsarkivet på Jagtvej har man efterhånden specialiseret sig i at udgive serier, der for hele arkivets område behandler samtlige embeder af en bestemt kategori: retsbetjente indtil 1919, rådstuer, lav og sognekald (kirkebøger) løber for øjeblikket, ja man kunne fristes til at sige løber om kap, for alle skyder en imponerende fart.

En af rækkerne skiller sig noget ud fra de andre, ikke ved hastighed men ved indhold, kirkebogsrækken, og den skal nærmere omtales her. Medens de øvrige registraturer fortegner de enkelte arkivfonds samlede indhold, nøjes man i kirkebogsregistraturerne med fra sognekaldsarkiverne at registrere selve kirkebøgerne og lader arkivernes øvrige indhold forblive henliggende i mørke for det store flertal af de besøgende, der ikke vover sig ned i de interne kartoteker med de komplette seddelregistraturer. Der er imidlertid en rimelig forklaring på dette, og det øvrige skal nok følge efter ved lejlighed, men det var kirkebøgerne, der pressede hårdest på.

Kirkebøgerne er uden diskussion det materiale på landsarkiverne, der benyttes mest og slides mest. Ved en publikumsanalyse på landsarkivet i Viborg 1968

viste det sig, at af de godt 59.000 arkivalier, der i det år blev benyttet, var de 44.505 kirkebøger. I kalenderåret 1972 må man med det kraftigt stigende besøgstal, der kendetegner disse år, regne med at tallet på kirkebogsekspeditionerne runder 75.000. Det er derfor indlysende klart, at der må gøres to ting: ekspeditionen må simplificeres mest muligt og sliddet på protokollerne sættes så meget ned som muligt. Det sidste punkt falder udenfor denne anmeldelse, men det skal nævnes, at man er igang med store projekter om mikrofilmning eller xeroxkopiering af de unike kirkebøger fra tiden før 1814. Rationalisering af ekspeditionen er afhængig af gode registraturer, og nu er vi tilbage ved sagen.

Det må anses for godtgjort, at der fra så at sige alle danske sogne har foreligget kirkebøger fra tiden omkring 1650, men desværre er et stort antal senere gået tabt. Dette betyder, at man aldrig på forhånd kan vide, hvornår et sogns kirkebøger begynder. Det første krav, der blev stillet om kirkebogsregistraturer, gjaldt derfor en registrering af begyndelsesårene og eventuelle lakuner i rækkerne. Dette blev imødekommet allerede i 1933 med udsendelsen af S. Nygårds Danmarks Kirkebøger som bind 5 i Rigsarkivets trykte serie af vejledende arkivregistraturer. I en lang årrække havde landsarkiverne ikke plads til at modtage de nyere kirkebøger, efterhånden som de blev afleveringspligtige, og der rådede derfor megen usikkerhed om, hvor langt frem de forskellige sognes kirkebøger var afleveret. For at råde bod på dette udsendtes i 1957 til Nygårds bog et duplikeret tillæg, som for hele landet registrerede slutåret for de afleverede kirkebøger. Takket være de store arkivbyggerier siden da er denne oversigt idag uden praktisk værdi. Til afløsning heraf udgav Landsarkivet for Nørrejylland i 1962 for sit område en samlet oversigt over kirkebøgerne, og landsarkivet for Fyn har i guiden fra 1970 givet en meget kort oversigt over de fynske kirkebøger. Der var imidlertid endnu et krav, som publikum og arkivpersonalet kunne stille til en kirkebogsregistratur, nemlig en mulighed for at se, hvilke åremål og hvilke former for ministerialier de enkelte kirkebogsbind indeholdt, således at unødigt slid på kirkebøgerne kunne undgås. Nogle steder er dette klaret ved kartoteker på læsesalen, men landsarkivet for Sjælland har valgt at lægge disse oplysninger frem i dupliserede registraturer, der forhandles, således at folk kan sidde hjemme og gøre sig klar til arkivarbejdet ved at notere op, nøjagtigt hvilke bind, de den næste dag ønsker at rekvirere på læsesalen. Dette er meget publikumsvenligt og sparer udtvivlsomt en del tid på begge sider af skranken, hvis folk virkelig udnytter mulighederne. Noget kunne tyde på det, idet hæftet om de lolland-falsterske kirkebøger allerede er udsolgt.

For hvert enkelt kirkebogsdistrikt findes i registraturen en fuldstændig oversigt over de forhåndenværende bind med angivelse af deres indhold vedr. fødte, konfirmerede, viede og døde samt til- og afgangslister og jævnførelsesregistre. Sognets og de enkelte binds kodenumre er ligeledes aftrykt, således at man kan gøre hele bestillingsarbejdet klart hjemmefra. Desuden oplyses i indledningerne alt, hvad man kan ønske sig om administrative omlægninger. Bindene er desuden forsynet med stedregistre ned til gårde over 50 ha. Det skal tilføjes, at

registraturerne ikke omfatter de i de senere år afleverede hovedministerialbøger 1814–ca. 1870, som foreløbig kun anvendes ved attestudskrivning.

Serien startede i 1968 med de bornholmske kirkebøger, og her kan interesse-rede finde indledningen til hele rækken med oplysninger om landsarkivernes forhold til kirkebøgerne. I 1969 kom de lolland-falsterske kirkebøger, 1971 Helsingør stift og i 1972–73 fire bind om Roskilde stift. De hidtil udsendte bind omfatter ialt 860 sider, og man kunne måske spørge, om det nu også var pengene værd at mangfoldiggøre disse store registraturer. Svaret må blive ja: for det første kommer materialeudgifterne ind i statskassen igen ved salg, og for det andet er kirkebøgerne et så uhyre vigtigt men skrøbeligt materiale, at alt, hvad der kan gøres for dels at udnytte dem og dels skåne dem for unødigt slid, er godt investeret. Og til dem, der ikke under slægtsforskerne nogen bevågenhed fra arkivvæsenets side, kan man kun sige, at kirkebøgerne også kan bruges til meget andet end slægtsforskning. Men det er en helt anden historie.

P.S. Efter at ovennævnte er skrevet, har også Landsarkivet for Fyn udsendt en registratur over sine kirkebøger.

Hans H. Worsøe

Præmierede bønder, kunstnere og handelsmænd

LANDHUSHOLDNINGSSKABETS ARKIV. REGISTRATUR OG JOURNALREGISTRE, I. 1769–1807. Bd. 1–2. Ved Ole Degn. Udgivet af Erhvervsarkivet, Århus 1971, 540 s., 69 kr.

Det kongelige danske Landhusholdningsselskab blev stiftet i 1769 som et præmie-selskab »for at opmuntre ved priser og præmier landmanden, kunstneren og handelsmanden i Hans Majestæts samtlige riger og lande«. Som det ses, tog selskabet sig ikke kun af landbruget, som en nutidig læser måske af navnet kunne fristes til at tro, men af en væsentlig del af datidens erhvervsliv. Senere tog selskabet også andre opgaver end præmieuddeling op, men i den periode, som den her anmeldte del af registrene omfatter, var der hovedsagelig kun tale om et præmieselskab. For tiden efter 1808 er det påtænkt at udsende yderligere et par dele omfattende årene 1808–34 og 1835–52.

På grund af det yderst centrale virkefelt, som selskabet havde valgt sig, må historikere, der arbejder med økonomisk historie, kulturhistorie, landbrugshistorie, personalhistorie, lokalhistorie m. m. interessere sig meget for selskabets arkiv, der er velbevaret og siden 1951 har været opbevaret i Erhvervsarkivet i Århus, og det er derfor med glæde, man erfarer, at Erhvervsarkivet er i gang med at udgive ikke blot en registratur, men omfattende registre til selskabets arkiv. Den allerede udgivne del består af to bind. Det første indledes af en kortfattet, men nyttig indledning om Landhusholdningsselskabet og dets arkiv fra stiftelsen til vore dage og af selve registraturen, der ligeledes omfatter hele perioden op til nutiden. Den fylder kun ganske få sider, og resten af de to bind udgøres af registre, indledt med en kort redegørelse for deres indretning. Først med regi-